

Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar

Hamdullah Suphi Tanrıöver And Gagauz

Nuri Yavuz*

Özet

Hamdullah Suphi Tanrıöver (1886-1966), yıllarca Türk Ocağı Başkanlığını başarıyla yapmış kuvvetli hitabeti ile Türk gençliği üzerinde ciddi tesirler bırakmıştır. Yetiştirdiği fikir ve sanat adamları ile tanınmış bir ailenin bireyidir. 1912-1932 yılları arasında Türk Ocağı Başkanlığını başarıyla sürdürmüştür. O, Türkiye dışındaki Türklerin gözü, kulağı ve vicdanı olmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1931'de Bakanlar Kurulu kararı ile Bükreş'e 1. sınıf elçi olarak tayin edilmiş ve bu görevini 1944 yılına kadar sürdürmüştür. Bu esnada Romanya ve Bulgaristan'da bulunan Türklerle yakından ilgilenmiştir. İlk iş olarak kız ve erkek Gagavuz çocuklarından birçoğunu Türkiye'ye getirterek ilk, orta ve yüksek okullara yerleştirerek okumalarını sağlamıştır. Beserabya'daki Gagavuz kasaba ve köylerini dolaşarak, bu bölgede Türkçe eğitim yapan 26 tane okul açtırmış ve bu okullara öğretmenler tayin ettirmiş ve Türkiye'den kitaplar getirterek bu okullarda okutmuştur. Ayrıca kızlı erkekli 30-40 kadar Gagavuz gencini Türkiye'ye göndererek çeşitli okullarda ve üniversitelerde eğitim ve öğretim görmelerini sağlamıştır. Tanrıöver'in Romanya'daki hizmetlerinden biri de şahsi gayretiyle Bükreş'te büyük bir Türk şehitliğini 6 Haziran 1935'te açtırmış olmasıdır. 13 yıla aşkın bir süre ile Türkiye Cumhuriyeti devletini temsil ettiği Romanya'da 5 Aralık 1944 tarihinde yurda dönmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk Ocağı, Romanya, Bulgaristan, Gagavuz.

Abstract

Hamdullah Suphi Tanrıöver successfully had been the head of "Türk Ocağı" for many years and he left a serious impact on Turkish youth with his strong rhetoric. He was a member of very famous family who raised important thinkers and artists. He was born 1886 and died 1966 in Istanbul. He had been a head of "Türk Ocağı" successfully between 1912-1932. He had been an eyes, ears and conscience of of Turkish people outside Turkey. In 1931 with the decision of the Council of Ministers he appointed as first class ambassador to Bucharest and he maintained this position till 1944. In meantime, he closely interested in Turkish people in Romania and Bulgaria. As a first job he brought majority of Gagauz girls and boys to Turkey. Then he led to place them into first, middle and high schools. He traveled Gagauz Turkish towns and villages in Bessarabia and in this region he contributed the opening of 26 schools giving education in Turkish language. He obtained teachers appointment to these schools and brought the textbooks from Turkey for these schools. He also provided an education for 30-40 Gagauz youth in various schools in Turkey. Tanrıöver's one of the services in Romania is with special personal effort he led to open a large Turkish martyrdom in Bucharest 6th June in 1935. For over 13 years and after representing the Republic of Turkey in Romania he returned home 5th December 1944.

Key Words: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Turkish Hearths, Romania, Bulgaria, Gagavuz.

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-mail: nyavuz@gazi.edu.tr

Gazi

Akademik
Bakış

177

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Giriş

Türk Ocağı Başkanlığını yıllar boyu büyük başarı ile yaparak kuvvetli hitabet kabiliyeti ile Türk gençliği üzerinde çok ciddi tesirler bırakan değerli bir Türkçüdür. Bir diplomat olarak görev aldığı komşu ülkelerdeki Türk azınlığı ile yakından meşgul olmuş, Balkan ülkelerinde yaşayan Türklerin, Cumhuriyet Hükümeti adına gerçek koruyuculuğunu yapmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver şahsında, kendilerini daima Türk Devleti'nin korumasında hisseden bu Türklerden başka, Türkiye'ye gelen dış Türk grupları da onu, başları sıkıştığı her an teklifsizce müracaat edebilecekleri bir hâmi saymışlardır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, yetiştirdiği fikir ve sanat adamlarıyla tanınmış bir ailenin çocuğudur. Büyük babası, Tanzimat devrinin edebiyat ve devlet adamlarından Abdurrahman Sami Paşa, babası yine aynı devir tarihçilerinden ve yine muhtelif bakanlıklarda bulunmuş Suphi Paşa'dır. Tanzimat ediblerinden Samipaşazade Sezai Bey, Hamdullah Suphi'nin amcaları arasındadır.¹

Hamdullah Suphi 1886'da İstanbul'da doğmuş, Numune-i Terakki mektebinde ve Galatasaray Sultanisinde okumuştur. Lise tahsili yıllarında büyük Türk şairlerinden en çok Namık Kemal'i sevmiş ve onun için şiirler yazmıştır. Hamdullah Suphi, önce bir şair olarak tanınmıştır. Diğer taraftan öğretmenlik mesleğine atılmış, Ayasofya Rüşdiyesinde, İstanbul "Dar'ulmuallim"inde öğretmenlik yapmıştır.²

1912 yılında Türk Ocağı'na intisap eden Hamdullah Suphi bir taraftan Ocak İdari Heyeti Reisi, diğer taraftan da canlı ve ateşli hitabeleri ile bu Ocak'ta gelişen Türk milliyetçiliğinin "gür ve temiz" sesi olmuştur. Türk Ocakları başkanlığını 20 yıl müddetle (1912-1932) ve başarı ile idare eden hatip, bir aralık İstanbul Darülfünunu'nda "İslam-Türk Sanayi-i Nefisesi" müderrisliğine tayin edilmiştir.³ Daha sonra Meclis-i Mebusan'da ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk toplantısında Saruhan milletvekili olarak bulunmuş, Milli Eğitim Bakanı olmuş, büyük zaferden sonra ise İstanbul'dan milletvekili seçilerek yeniden Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir. Hamdullah Suphi 1944'e kadar 13 yıl boyunca (1931-1944) Romanya'nın Bükreş Elçiliği'nde bulunduktan sonra, 1944'de yurda dönmüş⁴, yeniden İstanbul Milletvekilliği'ne seçilmiş, 10 Haziran 1966 da vefat etmiştir.⁵

O, İstanbul Türk Ocağı'nda yaptığı bir konuşmada: "Aziz Ocaklı, sen Türk ün görengözü, duyan kulağı, uyanık vicdanısın!"⁶ diye seslenmiş ve gerçekten de söylediği bu sözleri tutarak, özellikle Türkiye dışındaki Türklerin gözü, kulağı ve vicdanı olmuştur.

1 Mustafa Baydar, *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, İstanbul 1968, s.27-35; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, s. 1127-1128.

2 Banarlı, *a.g.e.*, s.1128.

3 Baydar, *a.g.e.*, s. 39.

4 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Başvekâlet Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü*, Sayı: 19117, 6-12 1944 Tarih ve 43983-275/3 sayılı tezkere.

5 Baydar, *a.g.e.*, s. 37.

6 Banarlı, *a.g.e.*, s. 128.

Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla bütün hayal dünyası ve idealleri yıkılmış olan Hamdullah Suphi, kendini âdeta boşlukta bulmuştur. Bir süre için de olsa Türkiye'den uzaklaşması onun için her halde hayırlı olacaktı. Yurtdışına çıkmak ve değişik bir çevrede kendisini avutma ihtiyacı hissetmiştir.

Hamdullah Suphi'nin atanması ile ilgili, Bakanlar Kurulu kararı şu şekildedir: Hamdullah Suphi Tanrıöver, 25.05.1931 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Bükreş'e birinci sınıf elçi olarak tayin edilmiş ve kendisine bu keyfiyet, Dışişleri Bakanlığınca aşağıdaki yazı ile bildirilmiştir. "Bükreş Birinci Sınıf Elçisi Hamdullah Suphi Beyefendi'ye 25.5.1931 tarihleri İcra Vekilleri Heyeti kararnamesiyle Bükreş'e Birinci sınıf elçi olarak tayininiz hakkında ittihaz buyurulmuş olan karar Reisicumhur Hazretlerinin yüksek tasviplerine iktiran eylemiştir. Yeni memuriyetiniz hakkında talimat ita edilmek üzere Hükümetçe azimetinizin tehirine karar verilmiştir. Keyfiyet tebliğ ve tebelluğun iş'ar buyurulması rica olunur. Efendim.

Hariciye V.N. Numan (imza)"⁷

Kendisine Belgrat, Bükreş ve Kahire elçilikleri teklif edildiği zaman, o, bunlar arasında Bükreş'i tercih etmiştir. Bu tercihi, Romanya'da kendilerine hizmet edebileceği bir Türk toplumu olduğunu bilmesindedir. Bunlar, Dobruca ve Beserabya'da oturan 350.000'i aşkın Müslüman ve özellikle Hristiyan Türklerdi.

Romanya ve Bulgaristan'da oturan, sayıları 350.000'i aşkın bir halk olan Gagavuzlar, Hristiyanlığın Ortodoks mezhebinden, tarih ve etnoloji bakımından öz ve öz Türk'türler. Bu Türk kolu, eskiden Romanya'ya bağlı olup, İkinci Dünya Savaşı sonunda SSCB tarafından zorla işgal edilmiş bulunan Beserabya bölgesi ile Bulgaristanın Dobruca bölgesindeki köylerde ve kasabalarda hayatlarını sürdürüyorlardı. Hristiyanlığın Doğu-Ortodoks mezhebine mensup olmalarına rağmen, Türk dili ve folklorunu bugün bile kendi aralarında büyük bir bağlılıkla korumaktadırlar. Evlerinde Türkçe konuşur "İncil'i" Türkçe okur, kiliselerinde Türkçe ibadet eder ve Türkçe dua okurlar.⁸

Gagavuzlarla yakından ilgilenen, belki (?) ilk Türk yazarı, 1936'da Balkanlar'a ait bir inceleme gezisindeki izlenimlerini "Balkanlar ve Türklük" adlı incelemesinde anlatmış olan Yaşar Nabi Nayır'dır. Bu kitabın yayınlanmasından sonra, yazar Gagavuzlar'ın soylarına, dillerine, ana yurtlarına olan bağlılıkları ve sevgilerini, yeniden aralarına karışarak görmüş, haklarındaki olumlu düşüncesini daha da kuvvetlendirmek fırsatını bulmuştur.

Bu konuya temas eden başka yazarlar da olmuştur. Ama bütün bunlar Gagavuzlar üzerine doyurucu bilgi ve fikir vermekten çok uzak kalmışlardır. Bu ihtiyaç ancak sistemli, bilimsel, tarafsız bir çalışma sonucunda yazılmış ayrıntılı bir eserle karşılanabilirdi ki, işte o eser Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafın-

7 Baydar, a.g.e., s. 156.

8 M.Türker Acaroğlu, "Tanrıöver ve Gagavuzlar", *Türk Yurdu*, Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı Şubat 1967, Cilt: 6, Sayı:2, s. 80.

dan bulunmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Gagavuzlar'a karşı yakın ilgi ve ilişkisi, Bükreş Elçiliği'nde bulunduğu zamana tesadüf etmektedir (1931-1944). Türk elçisi sıfatıyla Romanya'nın diğer bölgeleri gibi, özellikle Beserabya ve Dobruca bölgelerini de gezmiş oralarda toplu olarak yaşayan 100.000'lerce Müslüman ve Hristiyan Türkü bir arada ve yerinde görmüş, maddi ve manevi durumlarıyla yakından ilgilenmiştir. Türkiye'yi görmek, anayurda yerleşmek, o sırada her Gagavuz'un gönlünde yaşayan güzel bir ideal idi. Bu idealin sönme-yeceğine, bir gün gerçekleşmesine çalışmak, her Türk gibi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in de görevi idi. O, bu görevi layıkıyla yerine getirdi. Ama bazı engellerden dolayı bu ülküyü gerçekleştiremedi.⁹

İlk iş olarak kız ve erkek, Gagavuz çocuklarından birçoğunu Türkiye'deki ilk, orta ve yüksek okullarına yerleştirdi. Bu gençler okullarını bitirdikten sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, Romanya'ya dönemeyerek Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmişlerdir. Bundan sonra Türkiye'de görev alarak, evlenip çoluk çocuğa karışmışlardır.

Bu zeki, çalışkan, bilgili, ileri görüşlü halk topluluğunu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye'ye getirip Trakya bölgesinde yerleştirmek istemiştir. Başlangıçta razı olur gibi görünen, zamanın Türk hükümetleri (1931-1944 arası) sonradan her nedense, bu politikaya soğuk bakmışlardır. Herhalde İkinci Dünya Savaşı'nın şartları bunun gerçekleşmesine imkân bırakmamıştır. Belki de Beserabya Bölgesi'nin SSCB, Dobruca'nın da Bulgaristan tarafından işgal edilmesi buna fırsat vermemiş olabilir, bu ve başka sebeplerden dolayı, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in iyi niyetli bu fikri asla gerçekleşmemiştir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, kendisi de bir Gagavuz olan Profesör Atanas İ. Manov'un Bulgaristan'ın Varna şehrinde 1936 yılında Bulgarca yazıp yayınladığı "Potekloto na Gagauzite", "Gagavuzlar'ın Geçmişi" isimli kitabını temin ederek Yaşar Nabi Nayır'a göndermiştir. Bu eserin, Bulgarca bilen biri tarafından Türkçeye çevrilip "Varlık" dergisinde tefrika edildikten sonra (dipnotta Varlık'ta hangi tarihler arasında tefrika edildiği, sayı, no vs. verilmelidir), kitap haline getirilerek yayınlanmasını istemiştir. Yaşar Nabi Nayır da bu tercüme işini, M. Türker Acaroğlu'na havale etmiştir. Tam bu sırada Hamdullah Suphi Tanrıöver de, M. Türker Acaroğlu'ndan aynı istekte bulunmuştur.¹⁰

Adı geçen eser önce "Varlık" dergisinde aylarca tefrika edildikten sonra, 'Varlık Yayınları'nda' 1939-1940'ta Ankara Ulusal Matbaa'da kitap halinde basılmıştır. Yaşar Nabi Nayır'ın bir önsözü ile yayınlanan eserin tüm başlığı "Gagavuzlar-Hristiyan Türkler, Romanya ve Bulgaristan'da Oturan Hristiyan Türkler Hakkında Tarihi ve Etnolojik Bir Etüd" dür. Bu eserin önemi ve özelliği-ni şu şekilde açıklayabiliriz:

Adı geçen eser iki bölümden meydana gelmiş olup, ilk bölümünde Gagavuzlar hakkında bilinen tarihi bilgiler ve menşeleri konusunda ortaya atılmış tezler özet olarak verilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak bilim dünyasında yazılmış

9 Acaroğlu, a.g.e., s. 81.

10 Acaroğlu, a.g.e., s. 81 vd.

olan eserler, az fakat öz olarak yayınlanmış olup, yazar tarafından, bu eserlerde ileri sürülen tezler özeti aktarıldıktan sonra bir senteze varılmıştır. Bu sentezle Gagavuzlar'ın etnik olarak Türk soyundan geldikleri inkâr edilemez olduğu delillerle ispat edilmiştir.

Adı geçen kitabın son bölümünde, Gagavuzlar'ı yakından tanımış, gençliğinden beri onlarla ilgili bilgileri ve malzemeyi derlemekte bir an olsun geri durmamış bulunan Atanas İ. Manov, bize Gagavuzlar'ın yaşayış ve inançlarını anlatmaktadır. Bu bölümde yazar Gagavuzlar'ın inançları, âdetleri, hastalıkları tedavi şekilleri, bazı kehanet ve hurafeleri, yazı ve edebiyatları, müzikleri üzerine geniş ve ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Macar Turancıları ile irtibatta olduğu da bilinmektedir. Budapeşte'de yayınlanan Turan Dergisi'nin 1917 tarihli sayısında çıkan bir haberde İstanbul Darülfünun'u öğretim üyelerinden Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Budapeşte'de vereceği "Türk Toplumunun Son Durumu ve Türk sanatı" konulu konferansın bazı problemler yüzünden ertelendiği belirtilmektedir.¹¹ Yıllarca başkanlığını yaptığı Türk Ocakları'nın amaçları doğrultusunda Türkiye sınırları dışındaki Türklerle de yakından ilgilenen Hamdullah Suphi kendisine Kahire, Belgrat ve Bükreş Elçiliklerinden biri teklif edilince, hiç düşünmeden Bükreş Elçiliğini tercih etmiştir.

Bükreş'i, Dobruca Türkleri ile ve Beserabya'da ki Gagavuzlar'la ilgilenebilmek için tercih eden ve gerçekten hepsine yakınlık gösteren Hamdullah Suphi, Ortodoks Gagavuzlar'a özel bir ilgi duymuştur. İtimatnamesini krala sunduktan sonra hiç vakit geçirmeden Beserabya ve Dobruca'daki Türk kasaba ve köylerini dolaşmıştır. Hamdullah Suphi'nin geniş tarihî bilgisi, kültürü, güzel hitabeti ve açık kalpliliğiyle Romen siyasi ve resmî çevrelerinde büyük sempati toplamış, gerek hükümet ve gerekse kraliyet çevrelerinin, Onu Dobruca'daki Müslüman-Türk ve Beserabya'daki Hristiyan Ortodoks Türklerin meseleleri ile ilgilenmesinden, hatta onlara Türklüklerini hatırlatmasından rahatsız olmadıklarını ve isteklerini hemen yerine getirdikleri mevcut bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır.¹²

Hatta Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya'da hükümet ve kral sarayı çevresinde yalnız sempati değil, büyük bir güven de kazanmıştır. Kral ve Kraliçenin çok yakın şahsi dostu ve kısmen de danışmanı konumunda idi. Küçük Kral Mişel'in annesi Ana Kraliçe Elena, Türk Büyükelçisini zaman zaman saraya davet ederek onunla istişarede bulunuyordu.

Romanya Dobrucası'ndaki Mecidiye Kasabası'nda, "Müslüman Semineri" (Türk İlköğretmen Okulu) diye anılan medreseyi ziyaret etmiş, hoca ve talebeleri ile görüşüp, ders programlarını inceleyip, başkent Bükreş'e döndükten

11 Tarık Demircan, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 39.

12 Müstecip Ülküsal, "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Dobruca Türkleri", *Emel*, Nr.: 35, Temmuz-Ağustos 1996, s. 36

bir süre sonra Romanya Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Türk İlköğretmen Okulu Müdürlüğüne gönderilen bir yazıda, Arapça okutulan dinî kitapların Türkçe okutulması, Arap harfleri yerine yeni Türk harflerinin kabul edilmesi, talebelere sarık ve cüppe yerine ceket, pantolon ve talebe şapkası giydirilmesi emredilmiştir. Ayrıca mevcut derslere ilave olarak Türk tarihi ve Fransızca dersleri ilave edilmiştir.¹³ Beserabya'da ki Gagavuz kasaba ve köylerini dolaşan ve sadece ileri gelenlerle değil, papazlar, okumuş aydınlar ve bütün halkla da konuşan Hamdullah Suphi, bu bölgede Türkçe öğretim yapan 26 tane okul açılmasını, bu okullara Dobruca Türkleri'nden ve Mecidiye'de ki Türk İlköğretmen Okulu mezunlarından öğretmenler tayin ettirilmesini, Türkiye'den kitaplar getirterek bu okullarda okutulmasını, ayrıca kızlı erkekli 30-40 kadar Gagavuz gencini Türkiye'ye göndererek çeşitli okullarda ve üniversitelerde okumalarını sağlamış ve doktor, avukat ve öğretmenlik gibi meslekler edinerek anayurda hizmet etmesini sağlamıştır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'e o yıllarda Türkiye'de "Gagavuz Metropoli" lakabı takılmış, hatta bu halkı toplu olarak Türkiye'ye nakletmek teşebbüsünde bulunduğu ve Ayasofya'nın hususi mabet olarak onlara tahsis edilmesini istediği yolunda söylentiler çıkmıştır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'e Bükreş'te görev yaptığı sırada, vermiş olduğu hizmetlerden dolayı Bükreş Üniversitesi tarafından fahri doktorluk unvanı verilmiştir. Fahri doktora vermek üzere düzenlenen törende, bu fevkalade toplantıya rahatsız olduğu için katılamayan başbakan Mareşal Antonesku, rektöre hitaben bir mektup göndererek, onun içinde yalnız Hamdullah Suphi Tanrıöver'e ait olmak üzere kendi düşüncelerini yazmıştır. Başbakanın bu mektubu, Romanya'nın 250.000 tirajlı "Universsul" gazetesinde yayınlanmıştır. Bu mektubunda Başbakan Mareşal Antonescu, Tanrıöver'in, "Kendi milletinin mürşidi ve fikir mücahidi" olduğunu beyan etmektedir.

Tanrıöver'in Romanya'daki hizmetlerinden biri de şahsi çabasıyla Bükreş'te büyük bir Türk mezarlığı meydana getirmiş olmasıdır. Balkan Savaşı (1912-1913) ve Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) çeşitli cephelerde şehit olarak bıraktığımız 2.714 askerimizi içinde barındıran bu şehitlikte 6 Haziran 1935'te büyük bir tören yapılmıştır.¹⁴

Hamdullah Suphi Tanrıöver, bu şehitlikteki törende yapmış olduğu konuşmada kısaca şöyle demektedir : "Diriler, ölüler sayesinde insan olarak, hür olarak yaşıyorlar."¹⁵

Tanrıöver, Romanya'dan getirteceği Gagavuz Türkleri'nin Marmara Havzası'na yerleştirilmesini planlıyordu. Şayet İkinci Dünya Savaşı çıkmasaydı Gagavuzlar'ın Türkiye'ye göçü belki de büyük ölçüde çözümlenmiş olacaktı.

13 Ülküsal, a.g.e., 36 vd.

14 Turhan Aytul, *Milliyet*, 21 Mayıs 1967.

15 Yıldırım Gazetesi, *Pazarlık*, 12 Haziran 1935.

Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Beserabya 1940'da, Dobruca da 1944'te Kızılordu birlikleri tarafından işgal edilmiş ve böylece Tanrıöver'in bütün hayalleri yıkılmıştır.

Tanrıöver, bu muhacereti gerçekleştirebilmek ümidiyle bütün tehlikelere göğüs gererek İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Bükreş'te kalmıştır. Kendisine 1944 yılında "Efendim, harp esnasında Bükreş sık sık hava hücumlarına hedef oluyordu. Sizin orada sığınacak bir yeriniz var mı idi?" diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir.: "Oğlum, tayyare bizim üzerimize gelmezden on dakika önce alarm veriliyor, biz de otomobillerle şehrin dışına çıkıyorduk."

Tanrıöver'in Romanya'da bulunduğu sırada Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun Gagavuzlar'la ilgili kararı şu şekildedir: "*Gagavuzlar Hakkında İcra Vekilleri Heyetinin Kararı: Romanya'dan gelerek Türk vatandaşlığına kabul edilmiş olan ve Nüfus kayıtlarında ve hüviyet cüzdanlarında ırk ve milliyet için mahsus bir sütun bulunmaması hasebiyle Türk ırkından olmalarına rağmen hüviyet cüzdanlarında din ve mezhepleri (Hristiyan Ortodoks) olarak kaydedilen Gagavuz Türkleri'nin Türk olmayan Hristiyanlardan tefrik edilebilmeleri için usulü dairesinde vatandaşlığa alındıktan sonra nüfusa tescillerinde hüviyet cüzdanlarının mezhep sütununa (Türk Ortodoks) kaydının konulması hakkında Dahiliye Vekaletinden yapılan teklif 16.9.1943 tarihinde İcra Vekilleri Heyetince kabul olunmuştur.*"¹⁶

Birinci sınıf elçi olarak tayin edildiği Bükreş'te 28 Haziran 1939'da büyükelçiliğe yükselen¹⁷ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Gagavuzlar ile ilgili hayalleri, Beserabya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kızılordu birliklerince işgal edilmesi üzerine yıkılmış ve 13 yılı aşkın bir süre Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni temsil ettiği Romanya'dan 5 Aralık 1944'te ayrılarak yurda dönmüştür.¹⁸ Belki de Hamdullah Suphi kendi kanaatine, milli mücadeleyi müteakip Anadolu'dan binlerce Hristiyan Türk'ün sürülmesiyle yapılan hatayı, Romanya'da ki Hristiyan Türkleri anavatana getirmek suretiyle telafi etmek yoluna gitmiştir.

Sonuç

Hamdullah Suphi Tanrıöver bir diplomat olarak görev aldığı komşu ülkelerdeki Türk azınlığı ile yakından ilgilenmiş, Balkan ülkelerinde yaşayan Türklerin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına gerçek koruyuculuğunu yapmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in şahsında kendilerini daima Türk devletinin korumasında hisseden bu Türklerden başka Türkiye'ye gelen dış Türk grupları da O'nu, başları sıkıştığı her an teklifsizce müracaat edebilecekleri bir hamî saymışlardır.

16 Baydar, a.g.e., s. 160.

17 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü*, Karar Sayısı:2/11379.26-6-1939 tarih ve 41649/255 sayılı yazısı.

18 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Hariciye Vekaleti*, Sicil ve Memurin, D.U.M.U.43983, H.N. 275, Lef : 3, 6-12-1944 tarih ve sicil, 43983-275/3.

Gazi

Akademik
Bakış

183

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Hamdullah Suphi Tanrıöver, yıllarca Türk Ocağı Başkanlığını başarıyla yapmış kuvvetli hitabeti ile Türk gençliği üzerinde ciddi tesirler bırakmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1931'de Bakanlar Kurulu kararı ile Bükreş'e I. sınıf elçi olarak tayin edilmiş ve bu görevini 1944 yılına kadar sürdürmüştür. Bu esnada Romanya ve Bulgaristan'da bulunan Türklerle yakından ilgilenmiştir. İlk iş olarak kız ve erkek Gagavuz çocuklarından birçoğunu Türkiye'ye getirterek ilk, orta ve yüksek okullara yerleştirerek okumalarını sağlamıştır. Beserabya'daki Gagavuz kasaba ve köylerini dolaşarak, bu bölgede Türkçe eğitim yapan 26 tane okul açtırmış ve bu okullara öğretmenler tayin ettirmiş ve Türkiye'den kitaplar getirterek bu okullarda okutmuştur. Ayrıca kızlı erkekli 30-40 kadar Gagavuz gencini Türkiye'ye göndererek çeşitli okullarda ve üniversitelerde eğitim ve öğretim görmelerini sağlamıştır. Tanrıöver'in Romanya'daki hizmetlerinden biri de şahsi gayretiyle Bükreş'te büyük bir Türk şehitliğini 6 Haziran 1935'te açtırmış olmasıdır. 13 yıla aşkın bir süre ile Türkiye Cumhuriyeti devletini temsil ettiği Romanya'da 5 Aralık 1944'te yurda dönmüştür.

Kaynaklar

Arşiv kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü*, Karar Sayısı:2/11379.26-6-1939 tarih ve 41649/255 sayılı yazısı.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Başvekâlet Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü*, Sayı: 19117, 6-12 1944 Tarih ve 43983-275/3 sayılı tezkere.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Hariciye Vekâleti*, Sicil ve Memurin, D.U.M.U.43983, H.N. 275, Lef: 3, 6-12-1944 tarih ve sicil, 43983-275/3.

Telif Eser ve Makaleler

ACAROĞLU M. Türker, "Tanrıöver ve Gagauzlar", *Türk Yurdu*, Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı, Şubat 1967, Cilt:6, Sayı: 2.

AYTUL Turhan, *Milliyet*, 21 Mayıs 1967.

BANARLI Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971.

BAYDAR Mustafa, *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, İstanbul 1968.

DEMİRCAN Tarık, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

ÜLKÜSAL Müstecip, "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Dobruca Türkleri", *Emel*, Nr. 35, Temmuz-Ağustos 1996.

Yıldırım Gazetesi, *Pazarlık*, 12 Haziran 1935.